S. P. N. Ignatii sociis, creatus Nuntius Apostolicus per Hiberniam, ac præ cæteris omnibus a S. Ignatio dignus judicatus patriarchatu Æthiopiæ, ob raram sapientiam et sanctitatem cum miro candore et simplicitate conjunctam; adeo ut ab eodem *Societatis angelus* nuncuparetur. Sic enim de eo scribit noster Sacchinus, tom. II *Hist. Societ.*, lib. VI, num. 97 : « Propria ejus laus dicebatur simplicitas mixta prudentiæ. Hanc principio complexus, toto vitæ cursu tenuit. Hanc prædicabat ipse frequenter, et commendari ab omnibus cupiebat; » idque tribus de causis : « *Prima*, quia materia maxime capax cœlestium donorum simplicitas est : perennis fons beatæ cordis tranquillitatis, impenetrabile diabolo munimentum, virtutum cæterarum conciliatrix, altrix et decus. Nam quod in ore formoso est hilaritas, hoc est in virtutis quasi vultu simplicitas. *Secunda*, quod ipsa sit alienæ benevolentiæ rapax illicium. Nihil enim ita blandum et amabile, ut candidum et apertum, et cui te securus credas, ingenium; ut nescius cuiquam nocere, ac cuivis prodesse paratus animus. *Tertia*, quod simplicium congressu et Deus et homines mirifice delectantur. Denique simplicitas in eum maxime statum reponit humanam sobolem, unde serpentis fraus parentem primum dejecit. » Simplicitatis quoque illustre nuper dedit exemplum Illustrissimus Cardinalis Bellarminus; adeo ut, cum quidam liberius diceret eum non fuisse evectum ad pontificatum, eo quod haberetur simplex, candide et hilariter responderit : « Felix simplicitas, quæ me tanto onere liberavit! »

47. Collaudantes Deum. — Notat eos post cibum gratias egisse Deo, eumque de suis alimentis quasi donis collaudasse. Hinc post agapen canebant Deo hymnos et cantica spiritualia, ut ait Apostolus, *Ephes.* v, 19. Qui rursum, I *Tim.* iv, 4 : « Nihil, inquit, rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur. » Vide ibi dicta.

Et habentes gratiam, — id est amabiles, grati et accepti toti plebi. Pro *gratiam*, Syrus vertit רחמא *rachame*, quod significat visceralem affectionem, et ex intimis visceribus manantem compassionem, amorem et benevolentiam. Porro hanc gratiam et dilectionem populi fidelibus « conciliabat beneficentia eleemosynæ, et morum candor atque simplicitas, » ait S. Chrysostomus; item modestia, mansuetudo, sanctitas in vultu, verbis omnique actione relucens.

Dominus autem augebat, — προσετίθει, id est *addebat* numero cœtuique fidelium, puta Ecclesiæ, ut habet Græcus, de quo mox, plures alios « qui salvi fierent, » inspirando eis fidem et desiderium baptismi ac Christianæ vitæ, quibus justificarentur, et, si in iis usque ad vitæ finem perseverarent, salvarentur et æternam beatitudinem consequerentur.

In idipsum, — id est simul, videlicet *in Ecclesia*, ut habent Græcus et Syrus. Porro Græcus τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, id est *in idipsum*, rejicit ad initium capitis sequentis. Verum videtur Lucas scripsisse hic ἐπὶ τὸ αὐτὸ, quod aliquis explicuerit addens in margine, τῇ ἐκκλησίᾳ, id est *in Ecclesia*; quod deinde ab alio putante hoc ad textum pertinere, in textum translatum est, excluso ἐπὶ τὸ αὐτὸ in caput sequens. Sed quocumque modo legas, idem est sensus. *In idipsum* enim idem est quod simul, pariter, puta in Ecclesia, ut dixi. Denique tam exacte S. Lucas hic et insequentibus enarrat virtutes et vitam primorum fidelium, quia ipsa fuit interpretatio Evangelii et praxis doctrinæ Christi, quæ ejus legem nobis ad vivum factis exprimit, ac proinde ipsa nobis viva est lex et norma vitæ Christianæ. « In Sanctorum vita cognoscimus quid in Scriptura legere debeamus, » ait S. Gregorius, hom. 10 *in Ezech.* Et vice versa Evangelium et « lex scripta est commentarius vitæ Sanctorum, » ait Philo, lib. *De Abraham.*

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sanctus Petrus claudo gressum restituit ; inde docet populum se hoc miraculum non sua, sed Christi virtute effecisse, ut in eum credant.

1. Petrus autem et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. 2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur : quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. 3. Is cum vidisset Petrum et Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet. 4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit : Respice in nos. 5. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. 6. Petrus autem dixit : Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do : In nomine Jesu Christi Nazareni surge, et ambula. 7. Et apprehensa manu ejus dextera allevavit eum, et protinus consolidatæ sunt bases ejus et plantæ. 8. Et exiliens stetit, et ambulabat; et intravit cum illis in templum ambulans, et exiliens, et laudans Deum. 9. Et vidit omnis populus eum ambulantem et laudantem Deum. 10. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi; et impleti sunt stupore et extasi in eo quod contigerat illi. 11. Cum teneret autem Petrum et Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum quæ appellatur Salomonis, stupentes. 12. Videns autem Petrus, respondit ad populum : Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? 13. Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum, glorificavit Filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis et negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti. 14. Vos autem sanctum et justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis; 15. auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus nos testes sumus. 16. Et in fide nominis ejus hunc, quem vos vidistis et nostis, confirmavit nomen ejus : et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. 17. Et nunc, fratres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. 18. Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium Prophetarum, pati Christum suum, sic implevit. 19. Pœnitemini igitur, et convertimini, ut deleantur peccata vestra, 20. ut cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini, et miserit eum qui prædicatus est vobis, Jesum Christum, 21. quem oportet quidem cœlum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum a sæculo Prophetarum. 22. Moyses quidem dixit : Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tanquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis. 23. Erit autem : omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. 24. Et omnes Prophetæ a Samuel, et deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos. 25. Vos estis filii Prophetarum, et testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham : Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. 26. Vobis primum Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis, ut convertat se unusquisque a nequitia sua.

1. Petrus autem et Joannes. — Græcus præfigit ἐπὶ τὸ αὐτὸ, id est *in idipsum*, hoc est simul, pariter. Verum hoc pertinet ad finem capitis præcedentis, uti jam dixi : licet Cajetanus, Pagninus, Tigurina et alii referant hoc ad cap. III, *q. d.* Petrus et Joannes ascendebant in templum simul et pariter; vel, ut Cajetanus, sub idem tempus, quo scilicet gesta sunt ea quæ audivimus cap. II. Notat S. Chrysostomus combinationem Petri et Joannis, tam hic quam cap. VIII, 14, et *Joannis* XX, 3, indicem magnæ inter utrumque conjunctionis et amicitiæ, ut suo exemplo doceant Prælatos et capita congregationum unionem et concordiam. Erant enim hi duo primarii, et quasi duo oculi, non tantum Ecclesiæ, sed et Apostolorum. Nimirum sequuntur institutum Christi, qui Apostolos binos misit ad evangelizandum, *Matth.* VI, 7. Hoc exemplum sequantur Religiosi, qui nunquam soli, sed semper cum comite, qui vitæ sit testis et adjutor, incedant; adeo, ut S. Thomas Aquinas Religiosum, qui solus incederet, vocare sit solitus dæmonem solitarium. Hoc enim inter cætera ejus apophthegmata recenset Castiglius in ejus Vita.

Ascendebant in templum. — Templum enim situm erat edito loco in monte Sion, ut toti urbi esset conspicuum, ad quod proinde per gradus ascendebatur, in quibus multi censent recitatos fuisse psalmos, qui inde Graduales dicantur. Templum enim est domus, uti Dei altissimi, ita et orationis, qua colloquimur cum Deo, et ad Deum mente ascendimus. Oratio enim est mentis in Deum elevatio : ita S. Chrysostomus. Porro templum hoc erat atrium laicorum, non Sanctum, multo minus Sanctum sanctorum : in illud enim solis sacerdotibus Aaronicis, in hoc soli pontifici semel in anno patebat ingressus.

Disce hic contra hæreticos, meliorem esse orationem quæ fit in templo quam alibi, idque quinque de causis. *Prima* est, quod oratio in templo sit publica Dei invocatio, laus et adoratio coram tota Ecclesia, ideoque major et honorificentior Deo, quam quæ fit alibi solitarie. *Secunda*, quod in templo quasi in domo sua habitet Deus, Melior est oratio in templo quam alibi, ob quinque causas. Prima. Secunda.

ac proinde ibi suam præsentiam exhibeat et postulata exaudiat, uti precatus est Salomon, III *Reg.* VII, Deusque ei promisit ibidem, cap. IX, vers. 3, dicens : « Erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus. » *Tertia*, quia in templo, ob consociationem, preces unius adjuvantur a precibus et meritis omnium præsentium, ac præsertim sacerdotis; qui specialim pro omnibus præsentibus sacrificat. Sicut ergo nummus unus non habens justum pondus, si detur creditori, ab eo rejicitur; sin vero multis aliis misceatur, acceptatur, transitque cum cæteris : ita et oratio solitarii, si sit tepida, vaga, negligens, rejicitur a Deo; sin vero multis aliis ferventibus jungatur, earum vi et quasi alis attollitur, et in cœlum ad Deum evolat. *Quarta*, oratio in templis facta adjuvatur a Sanctis, quorum corpora ibidem sepulta sunt. *Quinta*, eadem dat aliis orandi exemplum aliosque ædificat.

Quare fanatica est hæresis recenter exorta in Hollandia, quæ damnat templa et oratoria publica, cœtusque fidelium et Ecclesiæ non nisi in privatis cubiculis cogendos et celebrandos docet, ibique suos cogit et celebrat, nixa male intellectis Christi contra Pharisæos, suæ devotionis ostentatores, verbis *Matth.* VI, 6 : « Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito. » Ut quid enim jussit Deus Mosi fabricare tam amplum tabernaculum et Salomoni tam augustum templum, promittens se in eo ipsius et fidelium preces exauditurum, III *Reg.*, cap. VIII et IX, nisi quia in eo volebat publice coli et adorari ? Ut quid toties David, Christus, Petrus et Joannes hic ascenderunt in templum, nisi publicæ orationis causa? Ut quid a tempore Constantini piissimi Imperatores, Reges, Pontifices singulis sæculis ædificaverunt tot basilicas, tot templa tanta amplitudine et magnificentia, quantam ubique terrarum cernimus, nisi ut fideles in iis turmatim adunati Deum unanimiter et propalam invocarent et laudarent? juxta illud regii Psaltis : « Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo gravi, » id est multo, imo plurimo, « laudabo te. » Et illud Christi : « Apud te laus mea in Ecclesia magna : vota mea reddam in conspectu timentium eum, » *Psal.* XXI, 26. Et illud : « Omnes gentes, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram, » *Psal.* XLVI, 1.

Quocirca Deus horribiliter ulcisci solet templorum violationem vel eversionem : quin et Gentiles Historici multa raraque exempla narrant eorum qui in multas gravesque inciderunt calamitates, eo quod reverentiam debitam templis falsorum suorum deorum non detulissent. Unde Socrates, lib. VII *Hist.*, cap. XXIII, sapienter notat profanationem templorum certum esse signum iræ Dei, et cladis reipublicæ imminentis. Porro quo quis maior est, eo majorem debet Deo ejusque templis honorem, ut suo exemplo alios idem facere doceat.

Id sapiebat Theodosius Imperator, qui adeo venerabatur templa, ut cum armis et diademate illa ingredi noluerit, sed utraque ad eorum fores deposuerit, dictitans hanc reverentiam se debere iis locis, in quibus magis resplendet divinitas et majestas Domini. Ita refertur in Concilio Ephesino, cap. XXI.

S. Gregorius Nazianzenus, *orat.* 19, laudat Nonnam matrem suam ita venerantem templa, « ut in iis nunquam illius vox audita sit, quod silentio Sancta honorarit, quod venerandæ mensæ nunquam terga obverterit, nec in divinum pavimentum expuerit. » Nam, ut recte ait S. Augustinus in *Regula*, et refertur *dist.* XLII, can. 6 : « In oratorio præter orandi et psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic et opera jugiter impensa concordent. » Est enim et vocatur domus orationis : ibi ergo non aliud agendum, quam ut orationi vacetur. S. Chrysostomus, hom. 2 in epist. II *ad Corinth.*, in fine, agens de liturgia Ecclesiæ : « Quidam, ait, adeo sunt incogitantes, stulti ac dissoluti, ut non solum eo tempore, quo hæc aguntur cum catechumenis, sed etiam in his quæ aguntur cum fidelibus, stent et fabulentur. Hinc subversa sunt omnia, hinc perierunt omnia, et quidem eo tempore, quo maxime Deus erat placandus, illo magis irritato discedimus. »

S. Mauritius tanta reverentia et devotione versabatur in templo, ut nunquam visus sit sedere, sed genuflexus semper, aut stans facie pavida et pallida. Rogatus causam, dixit : « Non pavebo, non tremam, sciens me hic stare coram Deo? » Ita Severus in ejus Vita.

Quin et Abyssini omnes etiam laici, quantumvis senes, in templo ex reverentia nunquam sedent, sed genuflectunt, vel certe stant innixi scipionibus, si senes sint, vel infirmi; id Romæ mihi asseverarunt viri graves et Abyssini ipsi.

Moraliter, S. Gregorius Nazianzenus, in *Sententiis* : « Perpetuum, inquit, sit tibi hoc studium, ut mentem tuam templum Deo extruas : sic enim eum pro spirituali statua in intimo corde habebis. » Modum præscribit idem Nazianzenus, in *Monasticis*, dicens :

> Agendorum initium et finis sit Deus, etc.
> Si beneficus fueris, imitaberis Deum.
> Fac sis benignus, ut benignum habeas Deum.

Vide dicta in fine Aggæi prophetæ.

AD HORAM ORATIONIS NONAM, — quæ incipiebat hora tertia post meridiem, et finiebatur in vespera solisque occasu. Judæi enim diem et noctem dividebant in quatuor partes et vigilias, puta in horam primam, tertiam, sextam et nonam, et quamque pie ordiebantur a Deo et precibus, juxta illud : « A te principium, tibi desinet. » Fideles enim omnia sua opera Obj. Horarum Canonicarum.

æque ac finire decet. Hinc Psaltes, licet totius regni curis districtus : « Septies, inquit, in die laudem dixi tibi, » *Psal.* CXVIII, vers. 164; et Judæi, e Babylone reduces, « legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, et quater confitebantur et adorabant Dominum, » ait Esdras, lib. II, cap. IX, vers. 3. Daniel quoque in Babylone « tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat confitebaturque coram Deo suo, » *Daniel.* cap. VI, vers. 10, ubi causas hujus rei recensui. Rursum Psaltes, *Psalm.* CXVIII, vers. 62 : « Media, ait, nocte surgebam ad confitendum tibi. » Ex quibus locis liquet, discrimen horarum orationi destinatarum ante Christum apud Judæos et veteres fuisse, idemque Ecclesiam recte imitatam esse, imo perfectius facere per septem Horas Canonicas; nimirum, *primo*, in honorem SS. Trinitatis, ut tertia quaque hora eam laudemus, quam semper laudare deberemus ut angeli; sed cum id curæ et necessitates corporis et vitæ non permittant, id saltem faciamus initio cujusque horæ, puta ad primam, tertiam, sextam et nonam, juxta illud *Thren.* cap. II, vers. 19 : « Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. »

Secundo, in gratiarum actionem ob beneficium creationis. Septem enim diebus Deus omnia creavit, *Genes.* cap. I.

Tertio, ob septem primaria mysteria redemptionis, quæ totidem horis recolimus. Nam nocturnis horis tam natus, quam captus est Christus. Prima judicatus est, et resurrexit. Tertia condemnatus est, et misit Spiritum Sanctum in Pentecoste. Sexta crucifixus est et in cœlum ascendit. Nona mortuus est, et in limbum ad patres liberandos descendit. Vespere e cruce depositus est, omnibusque completis sepultus, quod recolimus Completorio : ita S. Cyprianus, serm. *De Oratione Dominica*; Tertullianus, *Contra Psychicos*, cap. X; S. Athanasius, serm. *De Virginit.* Vide Bellarminum et Navarrum, tract. *De Horis Canonicis*.

Porro, apud Judæos primariæ orationis horæ erant duæ, nimirum prima et nona, ob duplex juge sacrificium agni, quod iis offerebant, nempe matutinum, quod mane hora prima, et vespertinum, quod hora nona immolabant, de quo dixi *Exodi* cap. XXIX, vers. 39. Initium ergo diei æque ac finem Judæi dabant Deo, per solemnem adorationem et sacrificium. Idem multo magis facere decet Christianos.

Moraliter, disce hic *primo*, pietatem omnia a Deo impetrare : quia enim Petrus ascendit in templum pietatis et orationis causa, hinc meruit curare claudum.

Secundo, unum opus bonum disponere et sternere viam ad aliud : ita hic oratio sternit viam ad eleemosynam, eleemosyna ad sanationem et miraculum. Sicut enim peccatum allicit et advocat aliud, ut superbia invidiam, invidia rixam, rixa cædem; ita una virtus provocat aliam : est enim virtutum, æque ac vitiorum inter se concatenatio, et quasi contesseratio : « Somnus somnum adescat, et vigilias vigiliæ pariunt, » ait S. Dominicus Loricanus, ut habet ejus Vita.

Tertio, devotis et euntibus ad orationem omnia prospere succedere, Deumque mira providentia eorum res dirigere, secundare et exaltare.

Denique docet hic S. Petrus fideles, præsertim Ecclesiasticos, observare stata et ab Ecclesia sancita orandi, et horarias preces persolvendi tempora, ut scilicet eas non simul et conjunctim, sed divisim suis quibusque horis et temporibus legant, quantum fieri potest, et quantum officia et occupationes cujusque patiuntur. Hac enim de causa ab Ecclesia per horas distincta et distributa sunt. Qua in re excelluit Illustrissimus Cardinalis Bellarminus piæ memoriæ, qui licet tot studiorum, lectionum, consultationum negotiis distringeretur, solebat tamen singulas seorsim et stato ab Ecclesia tempore, v. g. Nocturnas noctu, Primam hora prima, Tertiam tertia, Sextam sexta, Nonam nona recitare.

Narrat beatus Petrus Damianus, epist. *ad Desiderium, Cassinensem abbatem*, S. Severinum, Coloniensem Archiepiscopum, post mortem apparuisse cuidam clerico, ac tactu manus suæ tantum ei ardorem indidisse, ut e manu ejus carnes usque ad ossa defluerent, ac dixisse se relegatum ad ignes Purgatorii, hoc solo nomine et culpa, « Quia in aula regia, inquit, constitutus, imperialibus me consiliis vehementer implicui, Canonicæ synaxis officia per distincta horarum spatia non persolvi. Mane quippe simul omnia coacervans, tota die negotiis ingruentibus secura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarum, ardoris hujus fero supplicium. » Idem ex Damiano refert Baronius, tom. XI, anno Christi 1062, ubi tamen recte censet pro Severino legendum Peregrinum, qui creatus est Archiepiscopus Coloniensis anno Domini 1021, et præfuit annis 16.

Magnus ille Sabbas abbas pro suorum negotiis adiens Justinianum Imperatorem, eaque cum illo tractans, audita hora tertia illico ab imperatore transtulit se ad statas illius horæ preces; cumque socius ejus Jeremias diceret hoc esse indecorum et incivile, respondit : « Imperator facit officium suum, nos nostrum; » ita habet ejus Vita die 5 decembris.

2. VIR — 40 annorum, ut dicitur vers. 22.

CLAUDUS. — Non dubium plures alios a Petro et Apostolis esse sanatos, inquit S. Chrysostomus, et satis insinuat Lucas, cap. V, vers. 12; hujus tamen unius curationem enarrat, tum quia cæteris fuit illustrior, præsertim quia facta est juxta templum, ubi erat turba populi; tum quia ejus occasione concionem habuit S. Petrus ad turbam, qua quinque millia ad Christum convertit, ut patet cap. IV, 4.

QUEM PONEBANT QUOTIDIE AD PORTAM TEMPLI. —

Mendici tunt ad fores templi quatuor de causis. Prima. Secunda.

Hinc patet apud Judæos, pauperes et ægros et mancos præ foribus templi mendicasse, uti fit Romæ et apud Christianos multis in locis; idque *primo*, ut Christianis, qui raro hospitalia et carceres visunt, eleemosynæ cogitationem mentemque injiciant. *Secundo*, ut per eleemosynam disponant se ad orationem, sciantque se esse mendicos Dei, et ab eo vicissim eleemosynam petant et accipiant. Rursum, mendici docent nos modum orandi piamque rhetoricen, scilicet affectuose, miserabiliter et clamose miserias nostras Deo proponere, ejusque liberalitatem et opes celebrando, opem et gratiam quasi stipem emendicare. Unde S. Chrysostomus, hom. *De Martyrib.*, quæ est tomo V, ordine secunda : « Præveniuntur, ait, precibus preces : rogantem claudum rogaturi ante audiunt, quam precentur; nec permittit claudus orare illos quos petit, nisi prius acciperet ipse quod optavit. » *Tertio*, ut admoneantur miseriæ et fragilitatis humanæ, memores sibi idem contingere posse, quod in mendicis intuentur. Ex eadem carne constamus omnes, et eadem lege nati sumus, eidem peccato originali ejusque pœnis obstricti nascimur. Altos ergo spiritus cristasque ponant, Deoque gratias agant, quod in sorte mendicorum eos non collocarit. *Quarto*, ut mendicorum preces efflagitent, sciantque se plus ab eis accipere quam dare. Quocirca Christus : « Ego, inquit, dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, » *Luc.* cap. XVI, vers. 9. Mendici ergo sunt janitores cœli, cubicularii Dei, divitum non tam clientes quam patroni; ita S. Chrysostomus, hom. 28 *ad Popul.*

Porro Antverpiæ aliisque multis per Germaniam et Belgium bene ordinatis urbibus, non permittitur ut mendici fores templi obsideant; aut publice, multo minus per templum, mendicent, ne orantes obturbent, ne infirmis et prægnantibus nauseam et abortum moveant, neve mendici audaces et clamosi aliis honestis egentibus, sed timidis et verecundis, eleemosynas præripiant, imo ipsis dantibus ditiores evadant, uti subinde deprehensum est. Quare Eleemosynarios publicos constituunt, qui templum obeant et eleemosynas petant, quas in egentes per hospitalia a se distributos, pro cujusque necessitate et meritis congrue distribuant. Quod sane uti ordinatius, ita et satius sanctiusque est, idque olim decrevit Concilium Turonense II, cap. V, nuperque Mediolani renovavit beatus Carolus Borromæus.

QUÆ DICITUR SPECIOSA, — a specie et pulchritudine. Hæc enim est quæ a Josepho, lib. XV *Antiq.*, cap. XI, inter decem atrii portas pulcherrima describitur, quam proinde Baronius, anno Christi 34, censet esse illam, quæ ab eodem Josepho Corinthia nuncupatur, eo quod ex ære Corinthio, quod apud veteres præstantissimum et laudatissimum erat, fabricata esset, quæ multum, ait idem Josephus, cæteras portas argento inclusas et inauratas decore et honore superabat, quia crassiori argento et auro vestiebatur, quod quidem novem portis infuderat Tiberii pater Alexander. Sic et Ribera, lib. I *De Templo*, cap. XXXII. Verisimile est hanc portam non fuisse templi, puta atrii, mediam, ut nonnulli volunt, sed extimam; licet enim Josephus, lib. VI *Belli*, cap. VI, subindicet cæcos et claudos templum laicorum, puta atrium, ingredi potuisse, tamen eos ibi mendicasse non est credibile, tum quia id non decebat sanctitatem loci, tum quia ille locus tantum erat Judæorum et mundorum, extimus vero erat Gentilium quoque et immundorum. Mendici ergo ut tam a Gentilibus et immundis, quam a Judæis et mundis stipem poscerent, ante extimam extimi atrii portam sese collocabant. Et ita eam extimam, ante atrium Gentium, graphice depingit Adrichomius in tabula Chorographica urbis Jerusalem : qui et addit portam hanc fuisse Orientalem, alias, Sur, alias Seir dictam; et Speciosam cognominatam, quod omnium portarum esset maxima, altissima et pulcherrima, per quam etiam principalis in templum erat introitus. Hanc collapsam Joathan rex instauravit, II *Paral.* cap. XXVII.

3. INCIPIENTES INTROIRE IN TEMPLUM. — Cur non potius in egressu post orationem, quam in ingressu hoc miraculum patrarunt? Variæ sunt causæ : *Prima*, quia in ingressu statim occurrit claudus hic eleemosynam ab Apostolis petens, quam proinde illico ei præstiterunt, bis enim dat qui cito dat. *Secunda*, ut hac beneficentia parärent se ad orationem, uti jam dixi. *Tertia*, ut divina liberalitas Apostolorum preces antevertens ostenderetur. Sic exponit D. Chrysostomus, in fine tom. I, serm. quodam in cap. III *Sap.* : « O gloriosum, inquit, meritum Apostolorum, qui ante in templo operantur, quam ipsi Dominum deprecentur; ante virtus ostenditur, quam oratio ad Dominum præmittatur : effectus preces præveniunt; virtutes desideria antecedunt : nec exspectatur ut vota ad Dominum præmittantur; quia Dominus ipse ante efficit, quam oretur. »

ROGABAT. — « Quia vidit illos, inquit Chrysostomus, miracula facientes, et pios ex ipso habitu judicavit. »

4. RESPICE IN NOS. — Jussit claudo Petrus, ut in se respiceret : *primo*, ut ejus attentionem ad futurum miraculum excitaret; *secundo*, ut ejus spem erigeret et dirigeret, *q. d.* Oculos, spem et mentem in nos defige, quasi quid novum et magnum a nobis recepturus; *tertio*, ut claudus in se respiciens modum miraculi videret sciretque illud a se proficisci invocato nomine Jesu, ac consequenter audiret illud : « In nomine Jesu Christi Nazareni, surge et ambula; » eaque fide dextera apprehensum erigeret et sanaret : quare Christo miraculum tribueret, et gratias ageret, in eumque crederet, ac idipsum coram aliis profiteretur et celebraret.

Respectus Sanctorum salutaris.

Moraliter : docuit Petrus quam potens sit vel solus aspectus Sanctorum. Sicut enim basiliscus suo aspectu eos quos aspicit, enecat; ita Sancti suo aspectu virtutem, gratiam et Dei benedictionem eis quos intuentur, aspirant. Ea de causa S. Chrysostomus, in cap. I et ult. *ad Rom.*, scribit S. Paulum tam officiosum esse in salutationibus, quia sola Sanctorum salutatio efficax est potensque afferre salutem, uti beata Virgo salutans Elisabeth, eam cum prole sanctificavit. Unde ipsa exclamavit : « Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo, » *Lucæ* I, 43.

Vere S. Ambrosius, explicans illud *Psal.* CXVIII, *Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur* : « Pretiosum est, inquit, videre virum justum : plerisque enim justi aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus vero lætitia. » Et mox : « Justi sanat aspectus, et ipsi oculorum radii virtutem quamdam videntur infundere iis qui fideliter eum videre desiderant. » Ita solus S. Francisci aspectus intuentes compungebat et accendebat ad amandum Deum et cœlestia, ait S. Bonaventura in ejus Vita. Idem de S. Dominico, S. Francisco Xaverio, beato Aloysio Gonzaga, testantur eorum Vitæ.

6. ARGENTUM ET AURUM NON EST MIHI. — Apostoli pauperes erant censu, ideo divites erant sensu, spiritu et fide, ut ait S. Jacobus, cap. II, 5. Audi Nazianzenum, orat. 27 *De Amore pauper.* : « Adeo pauper vivendi genus sibi Petrus præscripsit, ut lupinis famem expelleret. » Lupini sunt pisa amara et agrestia.

Paupertatis opes.

Præclare S. Ambrosius in illud *Psal.* CXVIII, 57, *Portio mea, Domine* : « Cui, ait, portio Deus est, totius naturæ possessor est effectus, videlicet totus quidam cum Domino dominus. » Declarat id exemplo S. Petri, qui, quia relictis omnibus secutus est Dominum, ipse quoque naturæ dominus esse meruit; nam claudo petenti eleemosynam dixit : « Quod habeo tibi do : In nomine Jesu Christi, surge et ambula. Ecce Petrus sub Christi nomine quasi unus Christus, ac ideo omnium dominus factus est, qui naturæ damna reparabat. Quomodo ergo poterat naturæ damna sentire? » Sic recte dixit S. Chrysostomus : « Agrum pauperis esse crumenam divitis. » Et S. Augustinus, serm. 28 *De Verbis Apostoli* : « Non tibi displiceat paupertas tua, nihil ea potest ditius inveniri. Vis nosse quam locuples sit? cœlum emit. Quibus thesauris conferri possit, quid videmus paupertati indultum? » Hinc et Climacus, *gradu* 17, asserit pauperem monachum dominum esse mundi, et quia jactavit curam suam in Deum, in eo per fidem possidere omnes res et gentes in servos. Nam « desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua, » *Psal.* IX. Pergit S. Augustinus : « Deo dives est inops auri, virtutes largitur et gratias confert. » Et superius : « Testimonium virtutis secuturæ, est professio paupertatis. Unde Apostolus loquebatur : Nihil habentes, et omnia possidentes. Qui aurum non habet, fidem habet, virtutem habet. Videamus quid amplius coruscet. Aurum, quod nemo tutum habet, nisi qui semper abscondit? Aurum, quod in perniciem Domini fulget? Aurum, quod per tenebras quæritur, per tenebras custoditur? Aurum, cujus inquisitio damnatos habet, cujus amor Judam facit? Aurum, quod apud avarum animum præfertur Christo? cujus gravis acquisitio ærumnosa possessio. » Hæc et plura ibidem sparsim S. Augustinus.

Aliam causam dat S. Ambrosius, lib. X, *epist.* 82 : « Gloriatur, inquit, in paupertate, quasi refugiat contaminationem. » Quasi diceret : Contaminatio erat D. Petro, opulentia; gloriatio, inopia : hanc quodammodo ostentare, illam penitus abdicare cupiebat. Certe Jacob pauper et peregrinus in Ægypto, sic abundabat, ut suis filliis omnium bonorum benedictiones impertiret, *Genes.* XLIX, 2. De qua re D. Ambrosius, lib. II *De Jacob et Vita beata*, cap. IX : « Quis, inquit, tam dives in regno, quam iste in peregrino loco? Denique reges benedicebat. Nec immerito pauper non erat, qui nullo indigebat; pauper non erat, qui se pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cujus comparatione dignus non erat mundus? »

Legi vitas plurimorum Sanctorum, et deprehendi eos solos excelluisse miraculorum copia et pondere, qui excelluerunt in paupertate et austeritate vitæ, quasi ejus merces et præmium congrue a Deo decretum fuerit donum miraculorum : tales fuere S. Bernardus, S. Dominicus, et tres S. Francisci, nimirum Assisias, de Paula et Xaverius, qui pauperrimus in India 25 mortuos, ut alia taceam, suscitavit.

Legi apud auctores graves, S. Thomam Aquinatem, cum ad Innocentium IV Pontificem venisset, coram quo forte magna vis auri signati numerabatur, et ei Pontifex dixisset : Videsne, Thoma, Ecclesiam non amplius, sicut olim cum primum inciperet, dicere posse : « Aurum et argentum non habeo? » modeste respondisse : « Fatendum hoc est, Pater sancte; sed etiam Ecclesia modo non potest, sicut primitiva, ad claudum dicere : Surge, ambula, sanus esto. » Et tamen certum est Ecclesiam licite et utiliter, imo necessario, possidere pecunias et prædia, uti docte contra Joannem Wiclefum demonstrat Bellarminus, tom. I, lib. I *De Cleric.*, cap. XXVI. Verum Deus pro rerum et temporum exigentia ita sapientissime sua dona partitus est, ut Ecclesia primitus pauper coruscaret miraculis, ad infidelium conversionem : iis vero conversis, miraculis amplius non indigens, opibus et donis fidelium suum jus et dignitatem tueretur : quin et nonnullis eximis

in ea sanctis etiam Pontificibus, præsertim paupertatis studiosis, gratiam miraculorum concessit, uti S. Martino, qui præter alia tres mortuos ad vitam revocavit, de quo canit Ecclesia : « Martinus hic pauper et modicus, cœlum dives ingreditur, » etc. Et S. Gregorio, cujus vitam et miracula Joannes Diaconus quatuor libris conscripsit: sed et hic censu licet dives, spiritu tamen fuit pauperrimus; adeoque suum patrimonium, quod erat amplissimum, ac factus Pontifex omnes pontificatus redditus et opes in eleemosynas profudit, quibus omnes pauperes Romæ et per totam Italiam, quin et in terra sancta aliisque provinciis, vere pauperum pater, aluit et sustentavit.

Quod autem habeo, hoc tibi do. — *q. d.* Potestatem faciendi miracula quam habeo, tibi applico, per eamque tibi sanitatem dono. Potestatem enim hanc habebat Petrus permanentem, non per habitum (nullus enim habitus dari potest, qui physice quævis miracula patret), sed instar habitus : Dei enim assistentiam habebat per modum habitus, ut per ejus omnipotentiam sibi paratam, quoties vellet, toties miraculum ederet. Deum ergo Deique potentiam Petrus quasi habebat in manu, ac per eam erat quasi omnipotens. Ecce quid facit Dei amicitia et sanctitas! Ecce quomodo Deus se suaque omnia Sanctis communicat!

Dicit ergo Petrus : « Quod habeo, hoc tibi do,» *q. d.* ait Ambrosius, in illud *Psal.* cxviii, 57, *Portio mea, Domine* : « Portio mea Christus est. In portione mea dives sum; in portione mea potens sum. Quomodo poterat Petrus portionis suæ damna sentire, qui naturæ damna reparabat? » Imo felicior est, qui Deum possidet, quam qui totam naturam possideret : hic enim suas sæpe jacturas patitur, ille nullas. Unde subdit S. Ambrosius de eo qui Deum possidet : « Portio tua, inquit, non ariditate siccatur, non imbre diluitur, non frigore uritur, non tempestate quassatur. Ea est potior, quam terrenæ partes æquare non possunt. »

Moraliter : docet hic S. Petrus, ut in donis acceptis a Deo, communicandis simus liberales : ideo enim a Deo communicantur. Quocirca quisque det quod habet. Qui habet oves, det oves; qui eas non habet, porrigat manum, det linguam, consolando, docendo, etc.; porrigat cor compatiendo, orando, etc. « Esto calamitoso Deus, » ait Nazianzenus, *orat.* 27, ut vicissim Deum promereare, isque tibi sit Deus, id est beneficus et liberalis.

Quare Petri Deique dissimiles sunt divites avari, qui, ut ait S. Hieronymus, *ad Eustoch. de custod. virg.*, cap. xiv, « licet sermone taceant, opere loquuntur : Fidem et misericordiam non habeo; quod autem habeo argentum et aurum, tibi non do. »

Ine Jesu Christi, — qui, scilicet, est Christus Judæis promissus.

Nazareni, — scilicet ex Nazareth oppidulo oriundi, quem proinde Judæi per contemptum vocarunt Nazarenum, imo cruci ejus hunc titulum præfixerunt : « Jesus Nazarenus rex Judæorum. » Quare Deus eum ita humiliatum nunc exaltat, ac in nomine Nazareni te sanat tibique ætatis florem et membrorum vigorem restituit. *Nazarenus* enim hebraice idem est quod floridus, et floridos efficiens. Talis factus est Christus per resurrectionem, juxta illud *Psal.* xxvii, 7: « Refloruit caro mea. »

7. Protinus. — Ut appareret esse instantanea, ideoque non naturalis et medicinalis, sed divina sanatio. Fuit hæc subita sanatio symbolum nostræ resurrectionis, quæ fiet in momento. Unde S. Augustinus, hom. 28 *De Verbis Apostoli* : « Testimonium, ait, velocis resurrectionis, est velocitas ex debilitate surgentis in momento, in ictu oculi, in novissima tuba. » Hoc miraculum fecit Petrus anno 34 Christi, eodem scilicet quo in Paraseeve Christus est passus, in Paschate resurrexit : unde quadragesimo die in cœlum ascendit, ac die quinquagesimo in Pentecoste misit Spiritum Sanctum : nam paulo post Pentecosten, de qua cap. præced., Petrus patravit primum hoc suum miraculum. Lucas ergo hic recenset fructus passionis Christi, et effectus.

Consolidatæ sunt bases ejus, — puta crura et tibiæ, hisce enim quasi basibus moles corporis fulcitur, ait Lyranus.

Et plantæ. — Græce σφυρά, quod Beza vertit *malleoli*, id est ossa juxta talos extantia : sed frigide; σφυρά enim significat totum pedem, ut a tibia secernatur. Unde σφυρόω idem est quod *calceo*, et εὔσφυρος, *bene calceatus*. Quare minutius minusque recte Pagninus et Tigurina σφυρά vertunt, *tali*. Melius Noster et Syrus vertunt, *plantas*, puta pedes, quibus totum corpus insistit; qui in paralyticis, humore aqueo in eos defluente, resoluti sunt, in claudis contracti, debiles et manci.

Mystice : claudus hic erectus a Petro significat Judæos, quos quasi animas claudicantes, Petrus hoc sanationis miraculo ad fidem adduxit, ait Nyssenus, orat. *De S. Stephano*. Et S. Ambrosius, serm. 2 *De S. Petri et Pauli encomiis*, docet merito S. Petrum primum edidisse miraculum in pedum claudi confirmatione, ut ostenderet se esse fundamentum Ecclesiæ : « Ut sicut, inquit, in Ecclesia fidei fundamentum continet, ita et in homine membrorum fundamenta (quæ sunt pedes) confirmet; ut jam non trepidus, nec imbecillis possit, supra petram Ecclesiæ, sed robustus et fortis incedere. » Quocirca sæpius hoc miraculum in claudis operatus est S. Petrus.

Memorabile est quod legimus in vita S. Eduardi, regis Angliæ, scripta ab Alredo, qui floruit anno Domini 1164, nimirum contractum quemdam utroque pede, missum a S. Petro ad S. Eduardum, ut ei dixerat se curatum iri, si Eduardus eum suis humeris impositum, ad templum S. Petri

perferret. Quare Eduardum illico id fecisse, itaque ei integram sanitatem gressumque restituisse. Porro revelarat contracto S. Petrus se velle Eduardum in hoc miraculo habere socium, utpote sibi valde devotum : nuncuparat enim votum visitandi limina S. Petri Romæ; sed votum jussu Pontificis, ad Anglorum petitionem, commutavit in templum hoc, quod in honorem S. Petri exædificavit.

Moraliter, claudicatio mystica quæ et qualis?

Tropologice : claudicant qui nunc in vitium, nunc in virtutem, nunc in fidem, nunc in hæresim inclinant, quos consolidat Petrus, id est Pastor et Prælatus vi verbi et gratiæ Christi, *Hebr.* xii, 13. Claudicatio enim hæc periculosa est, ut vicina ruinæ extremæ, ac Deo vehementer injuria et exosa. Componit enim et conjungit Deum cum dæmone, eumque Deo quasi æmulum opponit, imo anteponit. Quocirca Elias, III *Reg.* xviii, 21, ait ad populum : « Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum. » Et Josue, cap. xiii., 19 : « Non poteritis servire Domino : Deus enim sanctus et fortis, æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, etc. Testes vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum, ut serviatis ei. » Et Moyses, *Deuter.* xxxii, 16 : « Provocaverunt eum in diis alienis, et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt. » Et vers. 39 : « Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me. » Et Christus, *Matth.* vi, 24 : « Non potestis Deo servire et mammonæ. » Et Paulus, II *Cor.* vi, 14 : « Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conjunctio Christi ad Belial? »

Ita Politici in Republica conjungunt hæreticos cum Catholicis, itaque fidem et simul Rempublicam evertunt. Tales fuerunt Cuthæi, sive Samaritæ, ex Assyria translati in Samariam, qui coluerunt Deum Israelis, et simul Deos Assyriorum, IV *Reg.* xvii, 33. Tales sunt quasi chamæleontes; nam pro varietate locorum et personarum omnibus se conformant, cum hæreticis loquuntur hæretice, cum Catholicis catholice, cum piis et castis simulant pietatem et castitatem, cum impiis et impudicis impia et impudica effutiunt; præsentibus adulantur, absentes lacerant; bilingues, trilingues, imo omnilingues sunt. Sedent sellis duabus, imo omnibus : fidem habent labilem, ideoque nullam. Vere noster Frusius de tanta sectarum hujus ævi varietate : « Cur nunc tot fidibus luditur una fides? » Talis Proteus fuit Julianus Apostata; ait Nazianzenus, orat. *Contra eumdem*, qui cum Constantino et Christianis erat Christianus, cum Gentilibus Gentilis; modo palliatus, modo togatus; trocho versatilior, polypi mentem obtinens; biceps ut amphisbena; anceps ut mulus; Euripo inconstantior, luna mutabilior, pila mobilior, magis varius quam hydra.

Præclare Cassianus, *Collat.* 6, cap. xii : « Mens justi, ait, non debet esse similis ceræ, quæ semper characteri signantium cedens, pro ejus forma et imagine figuratur, etc.; quin potius debet velut quoddam esse adamantinum signatorium, ut inviolabilem mens nostra figuram sui semper custodiens characteris, universa quæ incurrerint sibi, qualitate sui status signet atque transformet, ipsa vero insignire nullis incursibus possit. » Objecit olim Æschines Demostheni, quod commutata factione, Euripum ipsum inconstantia sua superasset, essetque Euripistes et incertæ fidei. Quot hodie sunt Euripistæ, quibus nulla est nisi Græca, aut Punica fides!

8. Ambulans et exiliens. — In eo ergo impletum est illud Isaiæ, cap. xxxv, 6, de Christo et Apostolis oraculum : « Tunc saliet sicut cervus claudus, » ait S. Cyrillus, *Catechesi* 17. Nota : Hic duplex fuit miraculum : prius, quod claudo restituta sit pedum rectitudo et firmitas; posterius, quod illico prompte incesserit, imo exilierit. Qui enim diu non ambularunt, esto sani sint et valeant pedibus, ut incarcerati, tamen ex longa desuetudine ambulandi, expedite incedere nequeunt; sed sensim ambulare discunt ejusque usum et facilitatem ambulando acquirunt, uti experientia constat : ita Sanchez.

10. Et impleti sunt stupore et extasi, — θάμβους καὶ ἐκστάσεως; Pagninus et Tigurina, *repleti sunt admiratione et stupore*; Syrus, *admiratione et extasi*; Biblia Gothica quæ citat Mariana, *stupore et mentis consternatione*. Extasis hic significat admirationem maximam, qua attoniti et perculsi, quasi emotæ mentis, extra se fierent, perinde ac in extasi sive raptu proprie dicto mens a terrenis ad cœlestia rapitur. Unde S. Augustinus explicans illud *Psal.* xxx : « Ego dixi in excessu (Græce ἐν ἐκστάσει, hebr. בחפזון *bechippazon*, id est *in trepidatione et pavore*) mentis meæ : Omnis homo mendax. In excessu mentis, inquit, duo intelliguntur : aut pavor, aut intentio ad superna, ita ut quodammodo de memoria labantur inferna. »

11. Cum teneret (ita et Græca et Syrus : perperam ergo aliqui legunt *tenerent*; alii, *viderent*) autem Petrum et Joannem, — puta claudus a Petro sanatus. Sed cur tenuit eos? Respondet Œcumenius, ex timore, ne, si ab eis disjungerent, rursus in claudicationem incideret; nam apprehensa dextera ejus a Petro, sanus evaserat. Melius S. Chrysostomus censet id eum fecisse ex amore, reverentia et gratitudine, ut suos sanatores arcte complecteretur, stringeret ut ab eis avelli non posset, eosque toti populo ostenderet et deprædicaret.

Ad porticum quæ appellatur Salomonis, — ante quam Petrus sanaverat claudum : claudus enim jacebat mendicans ante hujus porticus portam, quæ vocabatur Speciosa; sed a Petro erectus, cum eo per portam in porticum hanc introivit, celebrans miraculum et miraculi auctorem Pe-

trum. Unde populus, ut id videret, tam ad claudum curatum, quam ad Petrum curantem cucurrit.

Porticus Salomonis quæ? Quæres, quænam fuit porticus Salomonis? Nota : Templum Judæorum proprie duas habebat partes, Sanctum et Sanctum sanctorum : in illud soli sacerdotes ingrediebantur, in hoc solus pontifex semel in anno. Quare pro populo ante Sanctum adjectum fuit atrium, ut populus in eo spectaret sacrificia Deumque oraret. Atrium hoc duplex erat : prius Judæorum, posterius Gentium et immundorum. Judæorum bipartitum erat : prior enim ejus pars vicina Sancto, in qua erat altare holocaustorum, cedebat sacerdotibus ; posterior laicis, sed mundis. Porro non licebat sub pœna mortis Gentibus, puta Romanis, ex suo atrio transire in atrium Judæorum, nec Judæis in atrium sacerdotum, teste Josepho, lib. VI *Belli*, cap. VI. Jam quæstioni huic tripliciter respondent Interpretes.

Primo enim aliqui censent, porticum hanc fuisse exterius adhærentem ipsi Sancto, quæ proinde instar Sancti erat longa viginti cubitos, lata decem, uti dicitur III *Reg.* VI, 3, perinde ac videmus Romæ Basilicis S. Petri, S. Laurentii, S. Cæciliæ, et aliis extrinsecus adhærere porticus, per quas in basilicas introitur ; ita Adrichomius in *Descriptione Jerusalem*. Verum obstat quod in hanc porticum, imo in atrium sacerdotum, quod erat ante porticum, nulli nisi sacerdoti Aaronico fas erat introire. In hanc autem porticum ingressus est Petrus, claudus totusque populus.

Secundo, alii censent porticum hanc fuisse ipsum atrium Judæorum, dicique Salomonis, tum quia in eodem loco et area erectum fuit ab Herode, in quo olim Salomon suum erexerat ; tum ad distinctionem porticus extimæ, puta atrii Gentium, quod atrio Judæorum adjecit Herodes : ita Ribera, lib. I *De Templo*, cap. XVI et seqq. Censet enim ipse Salomonem ædificasse tantum atrium Judæorum, non vero atrium Gentium, sed illud adjectum esse ab Herode, ac proinde atrium Judæorum vocari porticum Salomonis, atrium vero Gentium porticum Herodis. Quare porticus Salomonis fuit templum Judæorum, in quo Christus docuit et miracula patravit. Verum obstat quod porticus hæc erat extima, uti eam vocat Josephus, quodque mendici ante atrium, non interius Judæorum, sed extimum Gentium desidebant, ut tam a Gentibus introeuntibus, quam a Judæis stipem poscerent. Non enim decebat sordidos et putidos mendicos in loco Judæis sanctissimo, tanto numero jugiter desidere : nec Judæi id permisissent, præsertim ne eorum clamore et tumultu in sacrificiis et precibus obturbarentur. Erant enim ipsi in sacris religiosi, imo superstitiosi ; et practicabant illud vulgo tritum : « Cæci et claudi non intrabunt in templum, » II *Reg.* V, 8, etiamsi nulla lege id sancitum esset. Sic et apud Romanos mendicorum statio erat ad pontem, uti etiamnum est, ut patet ex Juvenali, *Satyra* IV, et Martiali, lib. X, *Epigram.* V. Ita Sanchez.

Tertio ergo alii censent porticum Salomonis fuisse atrium Gentium, aut certe ejus partem. Hoc enim erat quasi templum Gentium, in quo ipsæ Deum adorabant, et ante illud ejusque portam Speciosam sedebant mendici. Erat hoc atrium tale, qualia videmus Romæ in palatiis, nimirum sub dio, ita tamen ut ad latera haberet porticus tectas columnis insistentes, ad quas tempore pluviæ vel æstus reciperet se populus, eaque de causa vocatur porticus Salomonis, non quod Salomon in eo oraret (orabat enim in atrio Judæorum, utpote Judæus et Judæorum rex), sed quod hæc porticus ex incendio templi facto per Chaldæos, superstes manserit, saltem bona sui parte, ita ut facile a Zorobabele, et postea ab Herode instaurari potuerit, inquit Œcumenius. Ita Villalpandus, lib. III *De Templo*, cap. IX, ubi idipsum confirmat ex eo quod Gentiles, qui non nisi in atrio Gentium versari poterant, adierint Philippum in porticu Salomonis, ut viderent Jesum. Jesus ergo tunc in atrio Gentium degebat, *Joannis* XII, 20. Idem, lib. V *De Templo*, disp. IV, cap. LXVII et LXVIII, in fine, idipsum confirmat ex Josepho, lib. XX *Antiquit.*, cap. XIV, ubi porticum hanc ait fuisse extimam templi, eamque vocat « opus Salomonis, » non Herodis. In hanc ergo porticum, ingrediente Petro cum claudo sanato, accurrit populus turmatim, et concionante Petro conversa sunt quinque millia. Unde liquet porticum hanc, quæ tot millia caperet, fuisse ingentem, ideoque fuisse idipsum atrium Gentium. Id enim dictum est « porticus, » tum quia erat extimum, tum quia pro immundis et profanis Gentibus erat quasi immundum et profanum respectu atrii Judæorum, quod pro fidelibus et sanctis Judæis quasi mundum et sanctum erat, et vocabatur templum, non porticus. Sic enim etiamnum vestibula ante templa, quia extima et quia extra templum sunt, vocamus porticus, non templum aut templi partem. Atrium ergo Gentium vocabatur « porticus, » ad distinctionem atrii Judæorum, quod vocabatur « templum, » cui atrium Gentium exterius adjacebat quasi porticus.

12. Aut potestate. — Legit Interpres in Græco ἐξουσίᾳ, id est *potestate*. Quocirca et Syrus vertit, בשולטנם *bescultanæm*, id est *imperio nostro*. Unde *Sultani* Ægypti, Babylonis, Tartarorum, vocantur eorumdem principes et Imperatores. Iam legunt εὐσεβείᾳ, id est *pietate*, itaque in Latinis Bibliis legunt Lyranus, Hugo et Dionysius. Inepte hæc Calvinus torquet contra invocationem Sanctorum, quasi nulla sit in eis eorumque reliquiis potestas. Non enim hoc vult Petrus, sed tantum docere potestatem patrandi miracula, quam ex effectu eum habere constabat, non esse

suam, id est suarum virium, sed Dei, ab eoque sibi gratis concessam : Sancti enim, inquit S. Gregorius, lib. II, *Dialog.* 30, faciunt miracula, vel prece, vel potestate, hoc est, nunc invocando Deum, nunc per Dei virtutem sibi communicatam, imperando dæmonibus, morbis, etc., ut abcedant.

Vers. 13. 13. Et justum, — tum formaliter, tum causaliter, hoc est, justificantem cæteros omnes, ita ut nemo hominum sit justus, nisi qui justitiam a Christo acceperit eique illam acceptam referat.

Vers. 16. 16. Et in fide nominis ejus. — *q. d.* Per fidem et invocationem nominis Christi, per fidem qua in Christum credimus eumque Salvatorem agnoscimus et prædicamus ; vel per fidem quam habemus nomini Christi, id est ipsi Christo a me nominato et invocato, « hunc claudum, quem vos vidistis et nostis, confirmavit, » id est consolidavit et sanavit, « nomen ejus, » puta Christi, *q. d.* Christus in quem credo, a me nominatus et invocatus confirmavit et curavit hunc claudum, non ego mea medicina, vel virtute. Est hic triplex hebraismus. *Primo*, enim præpositio *in* ponitur pro *per* : « in fide, » id est « per fidem. » *Secundo*, « fides nominis » passive hic vocatur fides quæ habetur nomini Christi, id est Christo ipsi : non enim active fides Christi hic vocatur illa, quam in se habet Christus (in Christo enim non fuit fides, sed visio) ; sed passive, quam scilicet nos habemus in Christum, qua credimus Christo. *Tertio*, nomen Christi metonymice vocatur ipse Christus nominatus et invocatus ; vel certe ipsa invocatio nominis Christi (1).

Nota : Fidei tribuitur hic miraculosa sanatio tanquam causæ non primariæ, sed instrumentariæ. *Primo*, enim fides est causa applicans nobis merita Christi, per quæ sanamur. *Secundo*, fides est dispositio ad sanitatem mentis et corporis. *Tertio*, fides et invocatio est quasi causa impetratoria sanitatis : ipsa enim est oratio vel tacita, vel expressa, quæ sanitatem a Deo impetrat ; unde et eam meretur, non de condigno, sed de congruo. Causa ergo physica principalis curationis claudi fuit Deus, instrumentalis fuit S. Petrus, manu elevans et erigens claudum. Causa vero moralis, puta meritoria, principalis fuit Christus, ejusque merita ; instrumentalis fuit fides S. Petri, ob tres rationes et modos quos jam recensui : ita D. Thomas, de Potentia, *Quæst.* VI, ad 19.

Et fides, quæ per eum (hoc est, in eum) est, dedit integram sanitatem, — ὁλοκληρίαν, id est integritatem corporis et membrorum, puta pedum. Aliter Chrysostomus : Fides, inquit, quæ per eum, puta Christum, est prædicata et evangelizata, dedit sanitatem claudo : fides autem a Christo prædicata, est fides in ipsum Christum ; verum Petrum modestiæ causa id non statim exprimere, sed velare et circumscribere, ne aversos a Christo Judæos offendat, donec sensim se in mentes eorum insinuans idipsum declaret et clare denuntiet.

Moraliter : Nota hic primos Sanctos sua miracula et dotes non sibi adscribere, sed Deo, cujus sunt, reddere cum gratiarum actione et glorificatione, ac dicere cum Psalte : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam ; » quod cum facimus, Deus novas in nos gratias effundit : gratia enim congruit daturque grato, quæ aufertur ingrato. Vide S. Gregorium, hom. 3 *in Ezech.*, sub finem : « Idcirco, ait, viri sancti semper laudem Creatori reddunt, ut vera stabilitate persistant in ea virtute quam accipiunt. » Moral. Primum

Secundo, quanta sit virtus fidei excellentis et heroicæ : hæc enim omnia quæ credit et sperat, impetrat a Deo juxta promissum Christi, *Marci* XI, vers. 24 : « Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et evenient vobis. » Talis est fides miraculorum, per quam S. Petrus, S. Paulus, S. Gregorius Thaumaturgus et similes, tot tantaque prodigia ediderunt.

Tertio, quantam fidem, spem et amorem debeamus gerere erga Christum, quem Deus nobis dedit redemptorem, salvatorem, mediatorem omnisque boni datorem, per quem nos benedixit omni benedictione spirituali in cœlestibus, uti admirabundus docet et eructat S. Paulus toto cap. I *ad Ephes.* Unde ipse alibi passim non nisi Jesum et Christum sonat et crepat, dicens se nihil prædicare, nihil scire, nihil sperare, nihil amare, nisi Jesum Christum et hunc crucifixum ; imo se in se non vivere, sed Christum : « Vivo, inquit, ego, jam non ego, vivit vero in me Christus. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. »

Idem fuit sensus primorum fidelium, ut S. Ignatii, epist. *ad Rom.* : « Amor meus crucifixus est, » ac consequenter et fides, et spes mea crucifixa est ; S. Joannis, qui in Evangelio et Epistolis, non nisi Christi amorem, quem ex ejus pectore hausit, spirat ; S. Polycarpi, S. Dionysii, S. Laurentii, etc., qui Christi amore ebrii ad ignes, furcas et leones ibant quasi ad epulas. Sapienter S. Nazianzenus, in *Sententiis* : « Alii, in-

(1) Hæc in h. l. Rosenmullerus : « *Nomen ejus* (Jesu) h. l. est *Jesus ipse*, ut sæpe in V. Test. שם יהוה Jehovah, venerandum Numen. Ἐπί, *propter, ad* : ἐπί cum dativo sæpius finem et scopum indicat. Eum in finem Jesus hoc miraculum per nos edidit, ut et vos convinceremini eum esse verum Messiam. Quæ tamen interpretatio Kuinoelio aliisque minus commoda videtur, qui potius verbis *in fide nominis ejus* hunc sensum tribuendum arbitrantur : propter fiduciam *nostram* in Christi auxilio repositam. Certi quid statuere difficile est ob Græcæ constructionis ambiguitatem. Priorem autem explicationem præfero, quum de Apostolorum fiducia in subsequentibus commodius cogitetur. Altera interpretatione admissa, non intelligitur cur in utroque hemistichio eadem fere sententia proponatur. »

quit, aurum, alii argentum, alii mensas delicatas, id est vitæ ludibria in pretio habeant. Ego vero Christum amplissimarum opum instar duco : quem utinam aliquando pura mente mihi intueri contingat; cætera autem mundus habeat. » Præclare S. Bernardus, lib. *De Conscientia*, cap. I : « Cum amor Christi, inquit, totum absorbuit affectum hominis, ut negligens et immemor sui, nil nisi solum Jesum Christum et ea quæ sunt Jesu Christi, sentiat, tunc demum in eo perfecta est charitas. Non est onerosa ei paupertas; iste non sentit injurias, ridet opprobria, contemnit damna, mortem lucrum deputat; imo nec mori se putat, cum magis de morte ad vitam transire se sciat. » Et cap. III : « Premat corpus, trahat mundus, frendeat diabolus, secura erit conscientia, » in Christo defixa. Vere oleum effusum nomen tuum, Jesu Christe. Vide eumdem, serm. 14 *in Cant.*

17. PER IGNORANTIAM FECISTIS, SICUT ET PRINCIPES VESTRI. — Sed longe culpabilior fuit principum ignorantia, quam populi, utpote crassissima vel etiam affectata : quia tamen hæc quoque aliquo modo in scelere minuit audaciam, impudentiam et irreverentiam in Deum, eo quod minuit voluntarium (gravius enim peccassent si Christum cognitum, quod scilicet ipse esset Messias et Filius Dei, voluntarie et destinata malitia occidissent), idcirco a Petro hic allegatur quasi causa Christicidium excusans, non in toto, sed in tanto. Unde Christus pro iis orans in cruce : « Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Et Paulus, I *Cor.* cap. II, vers. 8 : « Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixisset. »

18. DEUS AUTEM, QUÆ (ita Græca et Rom., non *qui*, uti nonnulli legunt) PRÆNUNTIAVIT (scilicet) PATI CHRISTUM, — ut sequitur, *q. d.* Passiones et tormenta Christi, quæ Deus prænuntiavit per Prophetas, omniaque de Christo passuro oracula, implevit per vos vestramque ignorantiam, qua factum est, ut Christus de facto pateretur ea omnia quæ eum pasciurum prænuntiarant Prophetæ.

19. UT DELEANTUR. — Non tegantur, ut volunt hæretici, non superficie tenus radantur, sed plane deleantur et aboleantur, ac, ut Syrus, *expungantur* : sicut litteræ e tabulis ceratis olim expungebantur, et nunc e membranis expunguntur.

20. UT CUM VENERINT TEMPORA REFRIGERII. — Vatablus, *refocillationis*, scilicet *a peccatis et ira* Dei, subaudi : salvi sitis, vel refrigeremini et vos. *Refrigerium*, vel, ut Syrus vertit, *tranquillitatem et quietem*, vocat salutem et beatitudinem æternam, quæ ab æstu tentationum, persecutionum et afflictionum hujus vitæ, quibus in hujus vitæ pelago assidue jactamur et urimur, quiescemus et refrigerabimur. Alludit S. Petrus ad excidium Jerusalem et Judæorum mox futurum per Titum, ac ad Judæorum ærumnas, quibus toto orbe vagi continue agitantur, a quibus in fine mundi liberabuntur.

Porro hoc *refrigerium* pœnitentibus et conversis ad Christum obveniet *a conspectu Domini*, id est ab ipso Domino præsente et conspiciente. Pro *conspectu*, Græce est πρόσωπον, quod Tertullianus, lib. *De Resurrect. carn.*, vertit *a persona Domini*; Cajetanus, *a facie Domini* : quia, inquit, facies Christi erit objectum et causa beatitudinis. Visio enim divinitatis Christi est objectum beatitudinis essentialis; visio vero humanitatis ejusdem est objectum primarium beatitudinis accidentalis. Unde Vatablus exponit, *q. d.* Quæ refrigeratio erat, cum rursus conspectus erit Christus (1). Notat Sanchez pro *refrigerii* Græce esse ἀναψύξεως, quæ vox et *resurrectionem* et *refrigerium* significat; et utrumque huic loco convenit, *q. d.* Cum venerit ἀνάψυξις, quæ resurrectio est et reanimatio (ψυχή enim est anima), illa ipsa tunc implebit nominis sui mensuram; nam vobis justis erit ipsa refrigerium, æque ac e morte ad vitam beatam resurrectio. Unde vers. 21, eamdem vocat restitutionem omnium. Unica ergo hac voce duos Symboli articulos complectitur, nimirum : « Credo carnis resurrectionem, » et, « vitam æternam. »

QUI PRÆDICATUS EST. — Ita et Pagninus, Tigurina et Vatablus, legentes in Græco προκεκηρυγμένον, *q. d. præconizatum et proclamatum*; alii legunt προκεχειρισμένον, id est *præparatum*, ut vertit Syrus, itaque legit Irenæus, lib. III, cap. XII; Tertullianus, lib. *De Resurrect. carn.*, vertit, *prædesignatum* : forte legit προωρισμένον.

21. QUEM OPORTET QUIDEM CŒLUM SUSCIPERE. — Ambiguum est, ait Cajetanus, an dicere velit quod Jesus cœlum suscipiat, sicut rex suscipit regnum; an vero quod cœlum suscipiat Jesum, sicut locus suscipit locatum; utrumque enim est verum, et utrumque huic loco convenit; ac prius involvit posterius. Prior sensus augustior, posterior simplicior est, si cum Syro vertas, *quem oportet cœlo capi*. Ex quo contra Ubiquetarios concludas Christi corpus non esse ubique, uti ubique est ejus divinitas. Sed ex eo contendebat Berengarius Christum non esse in Eucharistia, utpote cœlo conclusum; quem secutus Beza : Nota, inquit, Christum cœlo capi, contra eos qui, pro eo quod fide nobis ascendendum est in cœlum, ut capiti nostro conjungamur, Christum iterum e cœlo, velut Jovem quemdam Elicium evocandum, pertinacissime tuentur. Sed respondendum : Non docemus Christum cœlo evocandum ad Eucharistiam, quasi cœlum deserens locali motu ad nos descendat (hoc enim tantum fiet in die judicii), sed quod manens in cœlo, per omnipotentiam Dei se præsentem sistat in Eucharistia (sive id fiat per corporis

Christus cœlum capit, eoque capitur, quo sensu?

(1) Rectius, *a conspectu Domini*, id est, *auctore Deo*, ut Deus venire, exoriri jubeat. Ἀπὸ h. l. ut sæpius, causam, auctorem indicat, et πρόσωπον redundat.

ejus replicationem, sive per acquisitionem duntaxat novi loci, de quo inter se disputant Scholastici), idque invisibiliter et indivisibiliter, cum in cœlo sit visibiliter et divisibiliter respectu loci : alio enim in loco est Christi caput, in alio collum, in alio pectus, in alio pedes, cum in Eucharistia omnia Christi membra sint in eodem loco, puta in eadem hostia, eodemque hostiæ puncto. Christus enim in Eucharistia est sicut anima in corpore, nimirum totus in tota et totus in qualibet ejus parte.

Insuper nota Christum, post ascensum in cœlum, subinde visibiliter in terris apparuisse, ut S. Paulo, dum eum convertit, *Act.* cap. IX, vers. 4, ac S. Petro. Cum enim ipse e carcere rogatu Christianorum fugisset, occurrit ei Christus, rogantique Petro : « Domine, quo vadis? » respondit : « Vado iterum crucifigi. » Ex quo intellexit Petrus Deum velle, ut in carcerem rediret seque pararet ad crucem et martyrium. In cujus apparitionis memoriam, Romæ extra portam S. Sebastiani, in ipsomet apparitionis Christi loco erectum est sacellum, cui vulgo nomen *Domine quo vadis?* Sic apparuit S. Antonio post victoriam luctæ cum dæmonibus, aut S. Athanasius in ejus Vita; item S. Tarsillæ, teste S. Gregorio, in *Dial.*, lib. IV, cap. XVI. Quocirca S. Thomas et Cajetanus censent Christum tunc modico tempore cœlum reliquisse, ac descendisse in terram ad S. Petrum, Paulum, Antonium, etc. Alii putant has visiones fuisse imaginarias, vel etiam reales, non corporis Christi, sed corporis aerei formati ab angelo, quod repræsentaret Christum, sicut ante incarnationem Verbum in corpore aereo Abrahæ, Jacobo aliisque Patriarchis et Prophetis apparuit.

Verius videtur quod Christus aliquando simul in cœlo et simul in terra fuerit, et utrobique realiter proprieque sit visus, ut cum apparuit S. Petro et Paulo. Nam, ut hic dicitur, cœlum non reliquit, et tamen in terra fuit apparuitque S. Petro et Paulo. Ergo tunc simul fuit utrobique. Insinuat id S. Chrysostomus. Videtur autem Christus cœlum modico tempore reliquisse, cum descendit ad B. Virginem in ejus morte : nam cum ea rursum gloriose in cœlum ascendit. Obiter ergo tunc cœlum reliquit. Quod ergo hic dicitur, « oportet eum cœlum suscipere, » intellige quod thronum gloriæ suæ in cœlo firmiter collocarit, ita ut ex eo gloriose et publice non sit descensurus, nisi die judicii, cui non repugnat quod secreto, invisibiliter et obiter ad B. Virginem descenderit. Ita Suarez, III *part.*, *Quæst.* LVIII, in fine.

An animæ cœlo et inferno egreli queant?

Quæres, an simili modo cœlum, purgatorium et infernus teneant et claudant animas cæterorum hominum, ut inde exire nequeant ante diem judicii? Aliqui censent animas damnatorum nunquam egredi ex inferno, ac consequenter nunquam apparere hominibus. Ratio est, quod inferno quasi perpetuo carceri et gehennæ sint mancipatæ. Rursum, quod in inferno nulla sit redemptio. Ita censet Dominicus Soto, in IV, dist. XLV, *Quæst.* I, art. 4, ad 1; Victoria, *Relect. de Magia*, num. 27; et Abulensis, in IV *Reg.* cap. IV, Q. LVI. Verum alii probabilius opinantur animas tam in inferno et purgatorio, quam in cœlo commorantes, subinde egredi et viventibus apparere, idque ad hoc, ut efficacius iis vel gloriam cœlestem, vel pœnas ignesque inferni sive verbis, sive reipsa per flammas ostendant, itaque majorem vel spem, vel metum et terrorem eis incutiant. Nec hoc quidquam de illorum gloria, vel de horum pœna decerpit, quia utrique utrumque secum portant. Damnati ergo cum apparent, suum carcerem, puta ignem cui alligati sunt, secum ferunt, uti ex pluribus eorum apparitionibus constat. Ita sentiunt D. Thomas, in IV, dist. XLV, Quæst. I, art. 1, ad 3; Abulensis, in cap. XXV S. Matthæi, *Quæst.* DCCLIII; Alphonsus Mendosa, Quæst. V Scholastic. *De Veris mort. appar.*, et noster Petrus Thyræus, lib. I *De Spirit. appar.*, num. 117 et 249, qui tamen recte addit animas e cœlo et ex inferno rarius per se et personaliter apparere, sed crebrius id fieri per angelos. Rursum, animas e cœlo apparere, quoties eis libuerit : animas vero ex purgatorio et inferno non posse egredi, nec apparere, nisi ex peculiari dispensatione Dei.

USQUE IN TEMPORE RESTITUTIONIS OMNIUM, — usque in diem judicii, quo Deum hominem lapsum in peccatum, ærumnas et mortem, Deo, gloriæ et felici immortalitati restituet, itaque instaurabit angelorum ruinas. Pariter tunc cum homine cœlum, elementa totumque orbem primævæ integritati, incorruptioni et splendori restituet. Erit enim tunc renovatio et quasi regeneratio totius mundi, uti docet Apostolus, *Rom.* cap. VIII, vers. 21, et S. Petrus, *Epist.* II, cap. III, vers. 13.

OMNIUM, — non tantum *temporum*, ut vertit Syrus; sed et hominum rerumque omnium, uti jam dixi.

A SÆCULO. — Hebr. מעולם *meolam*, *q. d.* Qui Prophetæ ab olim, a priscis sæculis, ante aliquot annorum millia hanc mundi restitutionem, a Christo in die judicii faciendam, prædixerunt.

22. MOYSES QUIDEM DIXIT. — E multis Prophetis unum citat, eumque primarium, puta Mosen, qui clare de Christo Salvatore prophetavit, *Deuter.* cap. XVIII, vers. 18. Ejus oraculum ibidem explicavi : quare hic illud non retexam.

23. EXTERMINABITUR DE PLEBE. — Moses, *Deut.* XVIII, habet : « Ego (Deus) ultor existam : » quæ verba paraphrastice hic explicat et interpretatur S. Petrus : cum enim Deus ad ultionem prosilit, exterminat et occidit vel morte corporali, vel spirituali et æterna. Utraque hic significatur. Judæi enim Christo increduli excisi sunt corporaliter a Tito, et spiritualiter æterna morte puniuntur in gehenna.

24. DIES ISTOS, — adventus et redemptionis Messiæ, puta Christi.

25. Vos estis filii Prophetarum. — « Filii, » scilicet spirituales in hac et religione, *q. d.* Vos amplectimini et creditis Prophetarum oracula eorumque fidem sequimini, quasi germani eorum in pietate filii. Sicut ergo ipsi in Christum venturum crediderunt eumque præcixerunt, ita et vos in eumdem jam natum, passum et resurgentem credite, ne a majorum vestrorum fide et spiritu degeneretis, imo apostatetis

Et testamenti, — hoc est, fœderis, pacti et promissionis divinæ. Nota Hebraismum : filii fœderis vocantur Judæi, ad quos pertinet fœdus a Deo cum Abraham patre eorum initum : Deus enim Abrahæ et posteris ejus promisit Messiam ejusque benedictionem, id est gratiam, justitiam et salutem, *q. d.* Vos estis filii Abrahæ, ac consequenter filii fœderis, quod Deus cum Abraham pepigit; ac promissionis, quam ei dedit de Messiæ redemptione et salute : nunc ergo cum illa per me vobis a Deo ostenditur et offertur, avide et ambabus, ut aiunt, manibus illam excipite. Vos enim sicut estis filii et hæredes Abrahæ, ita et promissionis illi a Deo factæ. Sic et Christiani vocantur filii novi Testamenti, quia illi ascripti sunt per fidem, et ad illos pertinent Sacramenta, gratia omniaque bona, quæ in novo Testamento Christus Christianis promisit et exhibuit.

In semine tuo. — In filio tuo, puta in Christo ex semine et posteris tuis nascituro. Ita explicat Apostolus, *Galat.* cap. III, vers. 26, et ipse Petrus dicens vers. 26, « suscitans filium suum : » hic ergo est semen benedictum Abrahæ promissum.

Benedicentur (id est justificabuntur omnemque gratiam et gloriam accipient) omnes familiæ terræ, — puta omnes gentes. Dei enim benedictio est efficax, nec verbalis tantum, uti est hominum; sed realis, quæ bonum quod dicit et imprecatur, reipsa confert et præstat : Dei enim benedicere, est benefacere, non quomodo libet, sed eximie et divine. Hoc enim decet Deum Deique immensam liberalitatem et munificentiam. Magnum enim magna dare decet, ut aiebat Alexander Magnus. De hac Abrahæ benedictione, vide ea quæ dixi *Genes.* cap. XII, vers. 3.

26. Vobis primum. — Primo enim et directe missus est Christus ad Judæos, quasi Messias patribus eorum promissus. Unde ab Apostolo vocatur « minister circumcisionis, » *Rom.* XV, 8, id est circumcisorum, puta Judæorum, quia per se iis solis prædicavit.

Suscitans, — ἀναστήσας in aoristo, id est *cum suscitasset eum.* Alludit Petrus ad illud Mosis : « Prophetam suscitabit vobis Deus, » quod citavit vers. 22. Jam « suscitans, » id est *resuscitans,* puta postquam resuscitavit eum a mortuis. Post resurrectionem enim, Christus suam benedictionem, id est Spiritum Sanctum, gratiam et salutem, copiose in Judæos effudit. Resurrectio enim græce vocatur ἀνάστασις.

Benedicentem vobis. — Quia vobis benedicet, id est benefaciet, dando flumina gratiarum in hac vita, et gloriæ in futura, ut in die judicii ab eo audiatis : « Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. » Ita « qui crucifixus est, suos crucifixores benedixit, » ait S. Chrysostomus.

Ut convertat. — ἐν τῷ ἀποστρέφειν, quod tripliciter verti potest. *Primo,* conditionate, *q. d.* « Si convertat se quisque et pœnitentiam agat : » ita Syrus. *Secundo,* assertive, *q. d.* « Dum quemlibet vestrum convertit : » ita Gagneius. *Tertio,* finaliter et optative, *q. d.* Hoc fine misit Deus Christum, ut scilicet vos convertat a peccatis per suam gratiam et justitiam. « Iste est *enim* omnis fructus, ut auferatur peccatum, » ait Isaias, cap. XXVII, 9. Ablatio peccati enim non fit nisi per gratiam, et justitiam et charitatem infusam a Deo. Quocirca remissio peccatorum in Scriptura celebratur quasi summum Dei opus, patrandum a Messia, ejusque proprius finis et effectus; ut a Zacharia : « Jusjurandum, inquit, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi in sanctitate et justitia coram ipso, omnibus diebus nostris, etc. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum, » *Lucæ* I, 73. Idem celebrat S. Paulus, in *Ephes.* cap. I et II, et passim alibi.

Quocirca docent Theologi quod remissio peccatorum et justificatio sit majus Dei opus, quam creatio cœli et terræ : tum quia peccatum magis distat a Deo, quam nihil ab ente; tum quia nihil ita Deo contrarium et exosum, ac peccatum. Sicut enim peccatum est summum malorum omnium, ita Deus est summum bonorum omnium. Unde et pro peccato Deo satisfieri, ac peccatum ipsum expiari remittique non potuit, nisi per mortem et crucem ipsius unigeniti Filii Dei. Tum quia per gratiam peccata remittentem et justificantem, peccator ex abysso profundissima suorum scelerum elevatur quasi in cœlum empyreum, dum per eam fit non tantum sanctus et amicus Dei, sed et consors divinæ naturæ, Dei filius et hæres, quod donum majus, sublimius et divinius est, quam cœlum et terra omniaque quæ in iis creata. Ita diserte S. Augustinus, tract. 72 *in Joannem,* ubi et addit : « Judicet, ait, qui potest, utrum majus sit justos angelos creare, quam impios justificare : certe si æqualis est utrumque potentiæ, hoc majoris est misericordiæ. » Et fuse D. Thomas, 1 II, *Quæst.* CXIII, art. 9. Quantum donum remissio peccati.

Vide hic quantum malum, quamque fugiendum et execrandum sit peccatum; ac ex adverso quanta sit bonitas Dei et Christi, dum nos peccatores ex potestate diaboli, peccati et inferni transfert in regnum gratiæ et dilectionis filii sui, facitque hæredes, imo reges cœli, ut illam merito admirari, gratias agere et celebrare debeamus tota vita, uti fecit S. Paulus, S. Magdalena, S. Pelagia aliique pœnitentes, imo per totam æternitatem, uti faciunt Beati in cœlo. Quocirca Christus a S. Joanne Baptista hoc elogio, quasi indice toti orbi indicatus et prædicatus est : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, » *Joan.* I, 29. Quem secutus S. Joannes Evangelista, passim in Apocalypsi Christum indigitat Agnum pro peccatis nostris occisum et immolatum, eumque ut talem a Beatis in cœlo adorari et laudari pronuntiat, ut cap. V, 6 : « Vidi Agnum stantem tanquam occisum, etc., et viginti quatuor seniores ceciderunt coram Agno, etc., dicentes : Dignus es, Domine, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione, et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram. » Et cap. VII, 9; cap. XIV, 1; cap. XV, 3; cap. XIX, 7; cap. XX, 9 et 22.

Quare merito hoc eximium Christi donum admirans Michæas, oracula sua de Christo ita concludit, cap. VII, 18 : « Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? » Et mox : « Revertetur et miserebitur nostri, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis. » Vide ibi dicta.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Petrus et Joannes, eo quod prædicant Christum resurrexisse, incarcerantur, atque in concilio vetiti prædicare Christum, constanter respondent oportere magis obedire Deo quam hominibus. Secundo, vers. 23, dimissi et reversi ad suos, laudant et invocant Deum, impetrantque libertatem et robur evangelizandi : in cujus signum terræ motu concussus est locus in quo orabant. Denique, vers. 32, narrat Christianis fuisse cor unum et animam unam, nullumque inter eos fuisse egentem, sed ex pretio agrorum et domorum, quod singuli afferebant ad pedes Apostolorum, divisum fuisse cuique tantum quantum opus habebat.

1. Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt Sacerdotes et magistratus templi, et Sadducæi, 2. dolentes quod docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis. 3. Et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in custodiam in crastinum; erat enim jam vespera. 4. Multi autem eorum qui audierant verbum, crediderunt, et factus est numerus virorum quinque millia. 5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum et seniores, et scribæ in Jerusalem; 6. et Annas, princeps Sacerdotum, et Caïphas, et Joannes, et Alexander, et quotquot erant de genere sacerdotali. 7. Et statuentes eos in medio, interrogabant : In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos? 8. Tunc repletus Spiritu Sancto, Petrus dixit ad eos : Principes populi et seniores, audite : 9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, 10. notum sit omnibus vobis et omni plebi Israel, quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. 11. Hic est lapis qui reprobatus est a vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli; 12. et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. 13. Videntes autem Petri constantiam et Joannis, comperto quod homines essent sine litteris, et idiotæ, admirabantur et cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant : 14. hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. 15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere; et conferebant ad invicem, 16. dicentes : Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem manifestum est, et non possumus negare. 17. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. 18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur neque docerent in nomine Jesu,